

JAN PATOČKA:

Platónova péče o duši a spravodlivý štát

Praha: OIKOYMENH – FILOSOFIA 2012, 313 s.

Knižná publikácia *Platónova péče o duši a spravodlivý štát*, ktorá vyšla v rámci edície *Sebrané spisy Jana Patočky* ako zväzok 14/4, predstavuje historickofilozofickú interpretáciu Platonovej¹ filozofie, ktorá určite zaujme široké spektrum čitateľov. Na jednej strane ju nepochybne uvítajú tí, čo skúmajú filozofiu Jana Patočku, a to z dvoch dôvodov: vydanie pozostáva z Patočkových prednášok, ktoré boli prednesené ako súčasť prednáškového cyklu na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe v akademickom roku 1971/1972. To znamená, že čitatelia majú k dispozícii text posledného prednáškového cyklu, ktorý Patočka predniesol pred svojim odchodom do dôchodku. Ide o prednášky, ktoré doposiaľ neboli zverejnené ani v samizdate. Text jednotlivých prednášok bol zrekonštruovaný na základe poznámok a magnetofónových záznamov poslucháčov. Na vydanie ho pripravil Jiří Polívka, na edičnej príprave sa podieľali aj Jan Frei, Ivan Chvatík, Pavel Kouba a Ladislava Švandová. Na druhej strane je táto publikácia obohatením interpretačnej literatúry venovanej Platonovej² filozofii v českom a slovenskom filozofickom prostredí, a tak sa môže stať spoľahlivým sekundárnym prameňom pre študentov filozofie.

Kniha je zbierkou dvadsiatich troch prednášok. Prvé štyri prednášky sa venujú Platonovmu *Siedmemu listu*. Patočka prostredníctvom interpretácie tohto listu načrtáva úvod do Platonovej filozofie, vykresľuje postavu Sokrata v kontexte Platonovho myslenia, približuje z dejinného hľadiska Platonove cesty na Sicíliu a analyzuje rozhodujúce problémy *Siedmeho listu* – definíciu, predmet a rozsah filozofie, respektíve dvojzmyselnosť jazyka.

V dvanástich prednáškach sa otvára priestor na premyslenie najvýznamnejších pasáží Platonovho dialógu *Štát*. Pochopiteľne, Patočka rozoberá funkciu jednotlivých tried v štáte – výrobcov, strážcov a vládcov/filozofov – s dôrazom na problém výchovy. Okrem toho sa zaoberá aj známymi podobenstvami: podobenstvom o úsečke, podobenstvom o jaskyni a podobenstvom o Slnku. Ďalšou témou, ktorú žiadna vyčerpávajúca interpretácia *Štátu* nemôže obísť, je pojem spravodlivosti. V Patočkových analýzach sa do popredia dostáva aj pojem dialektiky. Na jednej strane skúma jej matematické predpoklady, na druhej strane v dialektike vidí (a to opodstatnene) najvlastnejšiu činnosť filozofa platónskeho typu. V kontexte interpretácie Platonovho *Štátu* Patočka podáva aj svoj výklad Platonovho učenia o duši v zmysle rôznych schopností a zložiek duše v nadväznosti na ideálnu *polis*. Avšak učenie o duši zasadzuje aj do širšieho kontextu na základe Platonových dialógov *Faidon* a *Timaios*; tieto skúmania vyústia do devätnástej prednášky, ktorá

¹ Prepis mena Platon rešpektuje slovenský preklad Platonových diel J. Špaňára (PLATON: *Dialógy I. – III.* Bratislava: Tatran 1990).

je uceleným zhrnutím Platonovho učenia o duši. Platonovo učenie o duši sa objaví aj pri interpretácii dialógu *Ion* ako súčasť siedmej prednášky.

Hlavné motívy Platonovho *Gorgia* sa analyzujú v troch prednáškach, charakterizuje sa filozofia a rétorika v kontexte výchovy, filozofia zodpovednosti a Sokratova náuka o jednote duše. Dialóg *Laches* sa objaví najprv spolu s dialógom *Eutyfron*, potom s *Menonom*. Spojovacím článkom interpretácie týchto dialógov je opäť pojem dialektiky, ktorému bol venovaný značný priestor už v prednáškach k Platonovmu *Štátu*.

Pokiaľ ide o osobitný prínos tejto knižnej publikácie, vyzdvihnem predovšetkým dva aspekty. Po prvé skutočnosť, že Patočka k interpretácii Platonových diel pristupuje originálne cez prizmu vlastnej filozofickej pozície a zároveň explicitne uvádza svoje výhrady proti prevládajúcim interpretačným tendenciám vo vzťahu k Platonovi. Svoju analýzu teda zakladá na koncepcii starostlivosti o dušu, o ktorej už v prednáške *Platon a Európa* tvrdil, že „... je vnútorným formovaním duše samotné, formovaním v niečo jednotne pevného a v tomhle smyslu jsoucího, práve proto, že se zabývá myšlením“ (Patočka 1999, 225). Po druhé, svoje terminologické pozície implicitne odliší od zaužívaných a v niektorých prípadoch zavádzajúcich spôsobov, ktoré prevládajú v rámci interpretačnej literatúry k Platonovi.

Čo sa týka prvého aspektu, Patočkove výhrady proti zjednodušujúcim chápaniam Platonovej filozofie možno pretaviť do troch postulátov: a) Platon je *mysliteľom dialektiky par excellence*; b) Platonovo chápanie erosu je *teóriou sublimácie ľudských pudov*; c) Platon je vo svojich úvahách o *polis* utopistom, respektíve konštruktérom, ktorý berie ohľad na skutočnosť, t. j. svoje konštrukty vytvára preto, aby slúžili skutočnému stavu vecí.

Z prvého postulátu vyplýva, že nie sú správne tie interpretácie, ktoré Platona vidia ako mysliteľa „... strnulých, fixních jsoucen jménem ideje, která podle tradice sídlí kdesi v τόπος περourάνιος, v nadhvězdém prostoru (což samo o sobě je kontradikce)“ (Patočka 2012, 14). Tento Patočkov názor možno nájsť už v jeho koncepcii *negatívneho platonizmu*, v rámci ktorej sa tiež venuje nepriaznivému interpretačnému vplyvu prístupu, ktorý idey chápe ako nehybné, strulé a absolútne. Patočka považuje sa filozoficky plodné konfrontovať takéto tradičné chápanie metafyziky so sokratovskou skúsenosťou, pohybom duše a dejín.

Druhý postulát poukazuje na nesprávnosť názoru, podľa ktorého platonizmus je ne-realistickou filozofiou vo vzťahu k človeku (Patočka 2012, 15). Tretí postulát vyzdvihuje myšlienku, že všetky Platonove „... utopie a konstrukce jsou konstrukce s ohledem na skutečnost, konstrukce, které mají sloužit vůči skutečnosti asi tak, jako řekněme slouží geometrické konstrukce našim reálním procesům měření a nepřímého poznání veličin“ (Patočka 2012, 15).

Z terminologického hľadiska je rozhodujúce to, že Patočka *πετή*, pokiaľ ide o Platona a Aristotela, neprekladá ako cnosť, ale ako tzv. *dobrosť*. Zároveň zdôrazňuje, že chápanie *πετή* ako cnosti, či už v kresťanskom, alebo v modernom chápaní tohto slova, nie je správne. Svoje filozofické presvedčenie odôvodní nasledujúcim argumentom: „Tato vynikající podoba, *πετή*, činí to, že se něco stává teprve plně tím, čím ve svém jádru je.

Z řeckého hlediska lze například mluvit o $\rho\epsilon\tau\acute{\eta}$ koně, tj když kůň nepatří jenom do svého druhu, nýbrž když reprezentuje výtečnosti koně – rychlost, sílu, jiskru – v nejvyšším smyslu slova“ (Patočka 2012, 114).

Zdá sa, že Patočkovu spresnenie terminológie má svoju opodstatnenosť, ak si uvedomíme historickofilozofický kontext pojmu $\rho\epsilon\tau\acute{\eta}$. Platon v *Protagorovi* a Aristoteles v druhej knihe *Etiky Nikomachovej* tento pojem používajú na označenie dokonalosti, respektíve kvalitatnosti chápanej všeobecne. Pojem $\rho\epsilon\tau\acute{\eta}$ možno prekladať aj ako znamenitosť.

Vydanie Patočkových prednášok znamená významný edičný čin, ktorý kompletizuje obrovské filozofické úsilie o pochopenie Platonovho odkazu a jeho využitie pri riešení súčasných filozofických problémov. Možno si už len želať, aby Archív Jana Patočku pripravil v najbližšom čase aj vydanie všetkých ostatných textov z dejín filozofie, a osobitne tých, ktoré sa viažu na Platonovo dielo. Potom sa každý bude môcť osobne presvedčiť, aké obrovské dielo venované dejinám klasickej gréckej filozofie (ale nielen tej) nám Patočka odkázal.

Timea Kolberová

Literatúra

PATOČKA, J.: Platón a Evropa. In: Patočka, J.: *Péče o duši II*. Praha: Oikoymenh 1999, 149-355.
PATOČKA, J.: *Platónova péče o duši a spravedlivý stát*. Praha: Oikoymenh: Filosofia 2012.

Timea Kolberová
Katedra filozofie a dejín filozofie
FF UPJŠ v Košiciach
Moyzesova 9
040 01 Košice
Slovenská republika
e-mail: timea.kolber@gmail.com

DAN ZAHAVI:

Self and Other: Exploring Subjectivity, Empathy and Shame

Oxford University Press 2014, 296 s.

Je možné byť sebou samými len vtedy, keď sme sami, alebo až keď sme spolu s druhými? Je individuálnosť základným rysom ľudskej povahy, alebo je to skôr sociálny konštrukt? Akým spôsobom je možné porozumieť druhým ľuďom v ich najhlbšej individualite? Tieto a podobné otázky si kladie predstaviteľ súčasnej fenomenológie Dan Zahavi vo svojej poslednej knihe *Ja a druhý: Skúmanie subjektivity, vcítania a hanby*, v ktorej